

Ті, що співають у терні

Чуттєва та зворушлива історія кохання. Кохання, що долає роки і кілометри, обітниці і закони!

Бестселер «Ті, що співають у терні» австралійської письменниці Коллін Мак-Каллоу - справжня перлина світової романтичної прози. Сумарний наклад книжки - 10 млн примірників, а серіал за мотивами цього роману вже кілька десятиліть посідає друге місце у рейтингу найпопулярніших кінотворів усіх часів та народів. Коли ж на зламі тисячоліть австралійці обирали Національний живий скарб, ним стала велика жінка і велика письменниця Коллін Мак-Каллоу...

Єдина дівчинка у багатодітній родині працьовитих австралійських фермерів, Меґгі змалечку почувається зайвою. Лише одна людина щиро співчуває її дитячим бідам - католицький священник Ральф де Брікассар. У самотньому дівочому серці оселяється любов, здатна кинути виклик самим небесам...

Як маленька пташина, що співає у терні свою першу й останню пісню, Меґгі нестиме своє кохання до Ральфа крізь життя, страждання, розлуки і втрати. Вкраде у Бога найдорожче. І зазнає поразки, коли її суперниками стануть не чернечі обітниці й самозречення, а людські амбіції й марнославство. Та від троянд залишається попіл, пташиний спів стихає - лише кохання продовжує жити...

КУЛЬТ**READ**

ТІ, ЩО СПІВАЮТЬ У ТЕРНІ

КОЛЛІН МАК-КАЛЛОУ

КСД

КУЛЬТ**READ**

COLLEEN MCCULLOUGH

**THE
THORN
BIRDS**

A NOVEL

КОЛЛІН МАК-КАЛЛОУ

**ТІ,
ЩО СПІВАЮТЬ
У ТЕРНІ**

РОМАН

**ХАРКІВ
2023 КСД**

Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля»
2024

ISBN 978-617-15-0548-3 (epub)

Жодну з частин цього видання не можна копіювати або відтворювати в будь-якій формі без письмового дозволу видавництва

Електронна версія зроблена за виданням:

Редакція висловлює подяку Тетяні Щегринець за допомогу в роботі над проектом

Published by arrangement with Avon, an imprint of HarperCollins Publishers

Перекладено за виданням: McCullough C. *The Thorn Birds : A Novel* / Colleen McCullough. — New York : Avon Books, 1979. — 704 p.

Переклад з англійської *Володимира Горбатька*

Дизайнер обкладинки *Іван Дубровський*

Мак-Каллоу К.

М15 Ті, що співають у терні : роман / Коллін Мак-Каллоу ; пер. з англ. В. Горбатька. — Харків : Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. — 880 с.

ISBN 978-617-15-0399-1

ISBN 978-0-380-01817-8 (англ.)

Єдина дівчинка у багатодітній родині працюютих австралійських фермерів, Меггі змалечку почувається зайвою. Лише одна людина щиро співчуває її дитячим бідам — католицький священник Ральф де Брікассар. У самотньому дівочому серці оселяється любов, здатна кинути виклик самим небесам... Як маленька пташина, що співає у терні свою першу й останню пісню, Меггі нестиме своє кохання до Ральфа крізь життя, страждання, розлуки і втрати. Вкраде у Бога найдорожче. І зазнає поразки, коли її суперниками стануть не чернечі обітничі й самозречення, а людські амбіції й марнославство. Та від троянд залишається попіл, пташиний спів стихає — лише кохання продовжує жити...

УДК 821.111(94)

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», видання українською мовою, 2023

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», переклад, 2017

© Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», художнє оформлення, 2023

Є легенда про пташку, що співає лише раз у житті, співає милозвучніше за будь-яку істоту на всій землі. Щойно покинувши гніздо, ця пташина шукає тернину й не заспокоїться, аж поки не знайде. А потім, співаючи серед нещадно гострих гілок, врешті-решт настрикується на найдовшу та найгострішу колючку. Помираючи, вона долає біль і своїм співом перевершує жайворонка та солов'я. Лиш одна бездоганно-прекрасна пісня, ціна якої — життя. Але її заціпеніло слухає увесь світ, а Бог на небесах усміхається. Бо найкраще досягається ціною великого болю... Принаймні так каже легенда.

1

Восьмого грудня 1915 року Меггі Клірі святкувала свій четвертий день народження. Прибравши зі столу тарілки після сніданку, мати мовчки тицьнула їй коричневий паперовий пакунок і наказала вийти надвір. Тож Меггі присіла за ялівцевим кущем біля парадного в'їзду й почала нетерпляче сіпати та смикати. Маленькі пальці були слабкі й незграбні, а папір — товстий і цупкий; від нього йшов легенький запах універмагу містечка Вахіне¹, а це свідчило, що предмет у пакунку був — о, диво! — придбаний за гроші, а не передарований чи зроблений власноруч.

У кутку пакунка блиснуло щось золотисте, і Меггі з новою силою взялася за папір, заповзято лушчачи його довгими нерівними смужками.

— Агнеса! Ой, та це ж Агнеса! — замилювалася вона і кліпнула, оглядаючи ляльку, що лежала в пошматованому паперовому кубельці.

То й справді було диво. У Вахіне Меггі була лише раз у житті, й то давним-давно, ще минулого травня, бо вона була слухняною дівчинкою. Але, сидючи високо в тарантасі поруч із матір'ю й намагаючись поводитися зразково, вона не змогла побачити багато через власне хвилювання й радісне збудження. Та все ж вона помітила Агнесу — красуню ляльку на полиці універмагу, вбрану в кринолін із рожевого атласу, рясно оздобленого мереживними рюшами. І одразу ж охрестила її Агнесою, бо не знала іншого імені, достатньо елегантного для такого незрівнянно чудесного створіння. Упродовж наступних місяців Меггі згадувала Агнесу, однак ні на що не сподівалася: власної ляльки Меггі не мала, а про те, що ляльок виграли саме для маленьких дівчаток, вона ще не знала. Меггі бавилася свищиками, рогатками та подряпанними солдатиками, що стали непотрібними її братам; її руки часто бували брудними, а черевички — у багнуці. Їй навіть на думку не спадало, що Агнеса призначена для гри. Погладивши складки яскраво-рожевої сукні, прекраснішої за будь-яку з тих, що бачила на живих жінках, Меггі обережно підняла Агнесу. Лялька мала шарнірні руки й ноги, які поверталися навсідч; навіть шия й талія й ті були на шарнірах. Всіяне перлинами золотисте волосся Агнеси було елегантно укладене високою зачіскою в стилі помпадур; із-під легкої, як піна, мереживної хустки, скріпленої

брошкою з перлами, видніла впадинка між блідими грудьми. Ретельно розфарбоване порцелянове обличчя навмисне не вкрили глянцем, щоб надати тонко підфарбованій «шкірі» природної матової текстури. З-під вій зі справжнього волосся поблискували блакитні очі, навдивовижу схожі на очі живої людини — з темно-блакитним забарвленням райдужних оболонок. Меггі виявила, що, коли нахилити ляльку горілиць, вона заплющить очі. На трохи підрум'яненій щоці видніла родимка, а крізь злегка розтулені темно-червоні губи Агнеси проглядали маленькі білі зубки. Меггі сіла, схрестивши ноги, вмостилася зручніше, обережно поклала ляльку собі на коліна й дивилася на неї.

Вона так і сиділа за кущем ялівця, коли з'явилися Джек і Г'юї. Вони йшли, човгаючи по траві, що лишилася попід парканом — там, де її незручно косити. Волосся Меггі було типовим маячком Клірі: всім дітям їхньої родини, за винятком Френка, дісталася в кару чуприна з рудуватим відтінком. Джек підштовхнув брата й вишкірився. Вони розійшлися в різні боки, вдаючи з себе поліціантів, що вистежують утеклого маорі. Та Меггі, яка сиділа, тихенько щось мугикаючи, не почула їх, бо була надто захоплена Агнесою.

— Що там у тебе таке, Меггі? — гукнув Джек, підстрибнувши до сестри. — Нумо покажи!

— Еге ж — покажи! — хихикнув Г'юї, заходячи з протилежного боку.

Меггі міцно притиснула ляльку до грудей і похитала головою.

— Ні, вона моя! Мені її на день народження подарували!

— Покажи її нам, ну! Ми просто хочемо поглянути на неї. — Радість і гордість узяли гору, і Меггі показала братам ляльку. — Погляньте, яка вона гарна! Її звать Агнеса.

— Агнеса... Агнеса? — здивовано перепитав Джек, удавши, що мало не вдавився від огиди. — Яке сентиментальне й сопливе ім'я! Чому ж ти не назвала її Маргарет або Бетті?

— Тому що вона Агнеса!

Тут Г'юї помітив шарнір на ляльковому зап'ястку й аж присвиснув.

— Ти диви, Джеку, вона руками рухати може!

— Як це? Ану подивимося!

— Ні! — скрикнула Меггі й знову притиснула до себе ляльку. — Ні! Ви її зламаєте! Ой, Джеку, не забирай її, бо ти ж її зламаєш!

— Тьху на тебе! — Його брудні засмагли руки міцними лещатами стисли зап'ясток Меггі. — А «кропивки» не хочеш? І не скигли, бо розповім Бобу. — З цими словами Джек крутнув її шкіру в протилежних напрямках так, що та аж побіліла від натягу, а Г'юї вхопив ляльку за спідницю і смикнув. — Ану віддай, бо зроблю по-справжньому боляче!

— Ні, Джеку, будь ласка, не треба! Ти ж її зламаєш, я знаю, що зламаєш! Благаю, не чіпай її! Не забирай ляльку, будь ласка! — Попри сильний біль у зап'ясті, вона не відпускала Агнеси, пхикала і хвицала ногами.

— Ось вона! — вигукнув Г'юї, коли лялька вислизнула з-під схрещених рук Меггі.

Заволодівши здобиччю, Джек та Г'юї захопилися нею не менше за Меггі — відразу ж стягнули з неї сукенку, спідницю та довгі розцяцьковані підштаники. Агнеса лежала гола, а хлопці смикали та крутили її навсібіч, скільки фантазії вистачало: то ногу їй заведуть за спину аж до потилиці, то повернуть голову так, що лялька втуплювалася очима у власну спину. Меггі стояла й плакала, але вони на те не зважали; дівчинці навіть не спадало на думку гукати на допомогу, бо в родині Клірі той, хто не міг за себе постояти, не мусив розраховувати на поміч та симпатію. Це стосувалося й дівчат.

Ляльчине золотисте волосся розкуйовдилось, а перлини, блиснувши на сонці, полетіли в траву й погубилися там. Запилений черевик безжально втоптав кинуту сукню, вимазавши її атлас ковальським мастилом. Меггі стояла навколішки й похапцем збирала мініатюрні одешинки, щоб хлопці не завдали їм ще більшої шкоди, а потім нишпорили між стеблами трави там, де впали перлини. Сльози сліпили її, а душу переповнювало ще незнане відчуття горя, бо до цього дня вона не мала нічого, за чим можна було б горювати.

Френк випростався й кинув підкову, а та з сичанням впала в холодну воду. Останніми днями спина не боліла, тож, мабуть, він таки звик до ковальської роботи. Його батько зауважив би, що на це пішло чимало часу — аж пів року роботи в кузні. Та Френк краще розумів, скільки часу минуло, відтоді як він дізнався, що таке горно та ковадло: він міряв час не хвилинами та годинами, а ненавистю та огидою. Кинувши молот у спеціальний ящик, він тремтливою рукою відкинув із чола пасмо прямого чорного волосся і стягнув через голову старий

шкіряний фартух. Його сорочка лежала в кутку на копиці соломи. Важкими кроками він рушив туди й на якусь мить зупинився, втупившись широко розкритими немиготливими очима в тріснуту стіну сараю так, наче її перед ним не було.

Він був по-підлітковому худорлявий і малий на зріст — не вищий за п'ять футів три дюйми, але завдяки роботі з молотом його плечі вже огорнули тверді горбики м'язів; бліда й бездоганно чиста шкіра поблискувала потом. У його чорних очах та чорному волоссі вгадувався чужорідний відтінок, а повногубий рот та широкий ніс вирізняли його з родини Клірі: у жилах Френкової матері текла кров предків-маорі, і в ньому вона далася знаки. Йому було майже шістнадцять, тоді як Бобу ледь виповнилося одинадцять, Джекові — десять, Г'юї — дев'ять, Стюартові — п'ять, а маленькій Меггі — три. Невдовзі він згадав, що цього дня Меггі «стукнуло» чотири, бо сьогодні ж восьме грудня. Френк вдягнув сорочку й вийшов із сараю.

Будинок стояв на вершечку невеликого пагорба, вивищуючись футів на тридцять над сараєм і стайнями. Як і всі будинки в Новій Зеландії, він був дерев'яний, розлогий і мав лише один поверх, бо вважалося, що, коли трапиться землетрус, хоч якась частина споруди має встояти. Довкола будинку повсюдно ріс ялівець, о цій порі року всіяний пишними квітами. Трава була зелена й розкішна — як і всяка трава в Новій Зеландії; вона не жовтіла навіть узимку, коли іній часом лежав у затінку весь день, а тривале й м'яке літо надавало їй іще багатшого зеленого відтінку. Дощі падали тихо й лагідно, не завдаючи шкоди ніжній свіжості рослин, сніг не випадав, а сонце мало вдосталь сили, щоб плекати й вирощувати, а не виснажувати й висушувати. Лиха, що спіткали Нову Зеландію, з громовим гуркотом виривалися з черева землі, а не падали з неба. Тут панувало приглушене недобре передчуття, а ледь уловиме тремтіння та гупання передавалося через ступні ніг, бо під земною поверхнею ховалася сила, яка наводила побожний страх, сила такої моці, що тридцять років тому повністю знищила височенну гору; тоді з розщелин на схилах начебто безневинних пагорбів із завиванням виривалися струмені пари, вершини вулканів куріли димом, а в гірських ручаях текла тепла вода. Гучно булькотіли величезні озера багнуки, морські хвилі невпевнено плескотіли об стрімкі прибережні скелі, адже де буде берег під час

наступного припливу, не знав ніхто, а земна кора місцями мала лише дев'ятсот футів товщини.

Однак це була привітна й красива земля. За будинком розляглася зелена, як смарагдова обручка Фіони Клірі, долина, поцяткована копичками кремового кольору, які зблизька виявлялися вівцями. Там, де звивисті пагорби впиралися в обрій світло-блакитного неба, здіймалася у височінь аж на десять тисяч футів гора Егмонт, що засніженими схилами занурювалася у хмари; її симетрія була такою бездоганною, що нею не втомлювалися милуватися навіть такі, як Френк, що бачив її щодня.

Від сараю до будинку треба здолати досить нелегкий підйом, та Френк поспішав, бо знав, що відлучатися він не міг: батьків наказ був чіткий і недвозначний. За рогом будинку він побачив біля ялівцевого куща маленьку компанію.

Нещодавно Френк возив матір до універмагу по ляльку для Меггі. Він і досі дивувався: що ж наштовхнуло її на таку думку? Бо мати не мала схильності до непрактичних святкових подарунків: на них бракувало грошей, тому вона нікому й ніколи не купувала іграшок. Натомість дарувала всім своїм дітям одягу, поповнюючи на дні народження та різдвяні свята їхній скромний гардероб. Але, вочевидь, Меггі помітила ту ляльку під час своєї першої й поки що єдиної подорожі до міста, і Фіона про це не забула. Коли ж Френк спробував розпитати її, Фіона пробурмотіла щось про те, що кожній маленькій дівчинці потрібна лялька, і швидко змінила тему розмови.

Лялька лежала на дорозі, і Джек із Г'юї грубо й безжально крутили навсібіч її шарніри. Меггі стояла до Френка спиною й дивилася, як брати знущаються з Агнеси. Чепурненькі білі шкарпетки його сестрички спустилися зіжмаканими складками на чорні черевички, а у вузькому проміжку між ними та каймою святкової сукенки з коричневого вельвету рожевіли її ніжки. Копичка вишукано завитого волосся іскрилася на сонці й спадала каскадом їй на спину — ні золотисте, ні руде, а щось середнє. Білий тафтовий бантик, що тримав кучері, не даючи їм спадати на обличчя, обвис запилужений, у пилюці була й сукенка Меггі. В одній руці вона міцно стискала ляльчині одяжинки, а другою марно намагалася відштовхнути Г'юї.

— Ану облиште, байстрюки чортові! — гаркнув Френк.

Джек та Г'юї миттю скочили на ноги й, забувши про ляльку, прожогом чкурнули навтьоки: коли Френк лаявся, то втеча була найрозумнішим виходом.

— Ах ви ж хамлюги рудоволосі! Спробуйте ще хоч раз доторкнутися до тієї ляльки — і я надеру ваші маленькі сраки! — крикнув Френк їм навздогін.

Він нагнувся і, взявши Метті за плечі, легенько струснув її.

— Ну, не плач! Припини — бачиш, вони вже втекли й більше ніколи не чіпатимуть твою ляльку, обіцяю тобі. Усміхнися, сьогодні ж твій день народження, еге ж?

Личко Метті набрякло від плачу, по щоках струменіли сльози; дівчинка поглянула на Френка, і в її широко розплющених сірих очах було стільки горя, що у хлопця до горла підкотився клубок. Він витягнув із кишені бриджив брудну ганчірку, незграбно витер Метті обличчя, а потім затиснув їй носа.

— Сякай!

Метті зробила, як він сказав, кинула плакати й гучно гикнула.

— Ой, Фр-Фр-Френку, вони ві-ві-відібрали в мене Агнесу! — скімлила вона, шмигаючи носом. — Вся її зачіска розпатлалася, а з во-во-волосся позлітали всі *клясиві* п-п-п-перлинки! Вони попадали в тр-тр-траву, і я ніяк не можу їх знайти!

Її очі знову заступили сльози, і кілька краплинок упали Френку на руку. Він трохи постояв, витріщившись на свою вологу шкіру, і злизав сльозинки.

— Що ж, доведеться їх знайти, еге ж? Але якщо плакатимеш, то не знайдеш нічого. І що це за сюсюкання дитяче? Ти ж уже пів року тому замість «клясиві» промовляла правильно — «красиві»! А тепер висякайся знову й підбери свою бідолашну... як там її?.. Агнесу. Якщо ти її не вдягнеш, у неї будуть сонячні опіки.

Френк усадовив сестру на краю стежини, обережно подав їй ляльку, а сам став навколішки в траві й повзав, вишукуючи перлини. Нарешті він радісно скрикнув, підняв руку й показав свою знахідку.

— Ось! Перша перлина! Я їх усі знайду, ти лишень почекай.

Метті милувалася своїм найстаршим братом, поки той нишпорив у траві, час від часу піднімаючи руку з кожною знайденою перлиною; аж раптом пригадала, що Агнеса, напевне, має ніжну і вразливу шкіру, тож її може обпекти сонце, і почала зосереджено вдягати ляльку. Вона

не помітила на ній якихось серйозних ушкоджень. Волосся Агнеси розтріпалося й тепер безладно висіло, а руки й ноги були брудні в тих місцях, де хлопчаки смикали та стискали її, але все було в порядку і працювало.

Волосся Меггі над вухами тримали черепахові гребінці; дівчинка висмикнула один із них і заходилася вичісувати волосся Агнеси — справжнє людське волосся, вибілене до кольору золотавої соломи, що майстерно трималося на основі з клею та марлі.

Коли Меггі невміло й незграбно намагалася розчесати велике скуйовджене пасмо, сталося нещастя: волосся відірвалося, геть усе, і повисло безладною копичкою на зубцях гребінця. І виявилось, що за широким гладеньким лобом Агнеси не було нічого — ні маківки, ні лисого черепа. Лише одна жахлива розвернена діра. Тремтячи від страху, Меггі нахилилася й зазирнула всередину ляльчиного черепа. Там проступали зворотні контури щік та підборіддя; крізь розтулені губи пробивалося світло, надаючи чорному силуету зубів виразно хижого вигляду. А зверху були очі Агнеси — дві моторошні кульки, що цокали, нанизані на дротину, яка жорстоко й немилосердно пронизувала ляльчину голову.

Меггі закричала — тоненько й пронизливо; відкинувши Агнесу геть, вона верещала, затуливши долонями лице, а її тіло здригалося від ридань. Невдовзі вона відчула, як Френк розчепив їй пальці й підняв на руки, притиснувши обличчям до шії. Дівчинка обхопила його руками й потроху вгамовувалася, аж поки близькість брата заспокоїла її, і мала відчула, як гарно він пахнув — кіньми, потом та кузнею.

Коли ж Меггі притихла, Френк умовив її розповісти, що трапилось; він підняв іграшку, уставився поглядом у порожню ляльчину голову та спробував пригадати, чи був усесвіт його дитинства так само обтяжений химерними страхами. І пригадав, що його переслідували інші лячні привиди — привиди людей, недобрих поглядів і лихих чуток. Йому пригадалося сором'язливе й боязке обличчя матері, її постава, тремтіння її руки, коли вона тримала його за руку.

Що ж там побачила Меггі? Що її так вразило? Френку подумалося, що вона й анітрохи не засмутилася б, якби в ляльки після втрати волосся почалася кровотеча. Кровотеча свідчила про життя, бо принаймні раз на тиждень у кого-небудь із родини Клірі неодмінно траплялася сильна кровотеча.

— Очі, її очі! — прошепотіла Меггі, намагаючись не дивитися на ляльку.

— Та в неї прекрасні очі, Меггі, — спантеличено пробурмотів Френк, зариваючись обличчям у волосся сестри. Воно було таке розкішне, таке барвисте!

Він аж пів години умовляв її поглянути на Агнесу, ще пів години витратив на те, щоб переконати її зазирнути в порожній череп. Френк показав сестрі, як працюють ляльчини очі, як ретельно вони припасовані, однак при цьому легко розплющуються й заплющуються.

— А тепер ходімо, бо час повертатися додому, — сказав він і підхопив сестру на руки, а лялька виявилася затиснутою між Меггі та його грудьми. — Попросимо маму полагодити Агнесу, еге ж? Виперемо й вигладимо її одешинки і приклеїмо волосся. А ще я зроблю тобі гарні шпильки й повставляю в них оці перлинки, щоб ти могла робити ляльці такі зачіски, які тобі заманеться.

Фіона Клірі чистила на кухні картоплю. Надзвичайно вродлива білява жінка трохи нижча від середнього зросту, але з суворим виразом обличчя, вона мала прекрасну фігуру й тендітний стан; анітрохи не змарніла, попри те що виносила аж шістьох дітей. На ній було довге плаття з сірого ситцю, поділ якого торкався бездоганно чистої підлоги, а зверху на ньому — величезний білий фартух, одягнений через шию й зав'язаний на талії хрустким бездоганно красивим бантом. Увесь час зранку до ночі вона товклася на кухні та на городі, і її короткі й міцні чоботи протоптали замкнуту стежку — від плити до пральні, потім до городу та мотузків для білизни, а звідти — назад до кухні.

Поклавши ножа на стіл, вона пильно поглянула на Френка й Меггі, і куточки її красивого рота невдоволено опустилися.

— Меггі, я дозволила тобі вдягнути найкращу святкову сукню з умовою, що ти її не забрудниш. А ти лишень поглянь на себе, замазуро!

— Мамо, вона не винувата, — втрутився Френк. — Джек та Г'юї відібрали в неї ляльку, щоб роздивитися, як рухаються її руки та ноги. Я пообіцяв Меггі, що ми її полагодимо, і вона буде як нова. Ми зможемо, правда ж?

— Дай-но погляну. — Фі простягнула руку і взяла ляльку.

Вона була мовчазною жінкою, не схильною до спонтанних розмов. Ніхто не здогадувався, що в неї на думці, навіть її чоловік; обов'язок

виховання дітей вона поклала на нього й виконувала все, що він наказував, без коментарів та заперечень, вдаючись до них лише в ситуаціях абсолютно екстраординарних. Якось Меггі підслухала, як хлопці перешіптувалися між собою: мати поважала й побоювалася татка не менше, ніж вони, але якщо це й справді було так, то своє ставлення до нього вона ховала під непроникною маскою непохитного спокою. Вона ніколи не сміялася й ніколи не втрачала самовладання.

Скінчивши огляд, Фі поклала Агнесу на кухонний стіл біля плити й поглянула на Меггі.

— Завтра вранці я виперу їй одержу і зроблю зачіску. А сьогодні ввечері Френк викупає ляльку і приклеїть їй волосся.

Ці слова прозвучали не заспокійливо, а прозаїчно й діловито. Меггі кивнула й непевно всміхнулася. Інколи їй страшенно хотілося, щоб мама розсміялася, але марними були її сподівання. Вона відчувала, що між ними існує щось особливе, щось таке, чого не було між батьком та хлопцями, але це «щось» ховалося за цією прямою спиною, за ногами, що ніколи не стояли на місці. Мама лише байдуже кивала, граційно шелестіла широченними спідницями від плити до столу і працювала, працювала, працювала...

З усіх дітей лише Френк здатен був бачити, що Фі постійно й невиліковно зморена. Бо роботи навалилося стільки, що ні за які гроші не переробиш, часу бракувало, а рук — лише одна пара. Фіона чекала, коли Меггі подорослішає, щоб допомагати; мала вже виконувала деякі прості завдання, але у свої чотири роки вона не могла істотно зменшити материне навантаження. Шестеро дітей, і серед них лише одна дівчина, до того ж наймолодша. Усі знайомі Фіони і заздрили їй, і співчували, але їхнє співчуття ніяк не могло зменшити обсяг роботи, яку треба було виконувати. В її кошику для шиття купую лежали ще не заштопані шкарпетки, на в'язальних спицях стриміла чергова шкарпетка, а тут іще Г'юї виростав зі светрів так швидко, що Джек не встигав віддавати йому свої.

Педрік Клірі суто випадково провів удома тиждень, на який припав день народження Меггі. До початку сезону стрижки овець було достатньо часу, тому він працював неподалік домівки — то орав, то саджав. За фахом він був стригалем овець. Це була сезонна робота, що тривала від середини літа до кінця зими, коли розпочиналося ягніння овець. Зазвичай йому легко вдавалося знайти роботу, щоб перебитися

весну й перший місяць літа: він допомагав у ягнінні овець, орав або пособляв двічі на день доїти корів комусь із тутешніх фермерів-молочарів. Педрік вирушав туди, де була робота, полишаючи родину напризволяще у великому старому будинку, щоб та виживала як могла. Саме цим — виживанням — і займалися ті нечисленні люди, яким не пощастило мати клопоть землі.

Педрік повернувся додому невдовзі після заходу сонця, коли запалили лампи й мерехтливі тіні витанцьовували на високій стелі. Хлопці скупчилися на веранді — гралися з жабою, всі, окрім Френка. Педрік знав, де його старший син, бо від стосу дров чулося розмірене цюкання сокири. Він зупинився на веранді рівно на хвилину, яка знадобилася для того, щоб дати легенький запотиличник Джеку і крутнути Боба за вухо.

— Нумо допоможіть Френку дрова рубати, малі лінюхи! І краще зробити це до того, як мама подасть на стіл чай, інакше я з вас три шкури здеру!

Педрік кивнув Фіоні, яка поралася біля плити. Він її не обійняв і не поцілував, бо вважав такі вияви симпатії годящими лише для спальні. Коли він заходився зчищати палицею багнюку, присохлу до чобіт, до нього пристрибом підбігла Меггі з його капцями в руках. Педрік поглянув на малу і просяяв: щоразу, коли він бачив Меггі, йому на думку приходила згадка про диво. Дівчинка була така гарненька, мала таке чудове волосся; він узяв її довгий кучерик і, потягнувши, випрямив його, а потім відпустив і дивився, як той, підстрибуючи та гойдаючись, знову стає на місце. Взавши малу на руки, Педрік пішов до єдиного зручного стільця на кухні — віндзорського стільця з прикріпленою до сидіння подушечкою, що стояв побіля каміна. Тихо зітхнувши, він сів, витягнув люльку й недбало вибив з неї на підлогу рештки тютюну. Меггі вместилася в нього на колінах, обхопила рученятами за шию і, піднявши до батька гарненьке личко, почала свою вечірню гру — роздивлялася, як світло проблискує крізь коротку щетину його золотистої бороди.

— Як ся маєш, Фі? — спитав Педрік Клірі дружину.

— Нормально, Педді. Ти впорався сьогодні з отим нижнім лужком?

— Так, зробив геть усе. Завтра вранці зможу взятися за верхній. Але ж як я зморився, Боже милосердний!

— Ще б пак. Мак-Ферсон знову дав тобі оту вередливу стару шкапу?

— Авжеж! Чи дасть він мені чалого коня, щоби шкапу взяти собі?! Здається, у мене руки повисмикувалися з суглобів. Клянуся, це найвередливіша кобила в усій Новій Зеландії!

— Не переймайся. У старого Робертсона всі коні добрі, а ти скоро будеш у нього.

— Думаю, не скоро. — Педрік набив люльку грубим тютюном і витягнув вощений гніт із великого глека, що стояв біля плити. Потім швидко тицьнув ним у вогонь, злегка прочинивши дверцята, — і гніт зайнявся. Він відкинувся на спинку стільця й так міцно присмоктався до люльки, що вона аж забулькотіла. — Ну, як воно — почуватися чотирирічною, Меггі? — спитав він доньку.

— Дуже добре, татку.

— Мама зробила тобі подарунок?

— Ой, татку, а як ви з мамою здогадалися, що мені хотілося Агнесу?

— Агнесу? — Він зиркнув на Фіону й запитально підвів брову. — То її ім'я — Агнеса?

— Так. Вона така гарна, татку. Цілий день на неї дивилася б.

— Їй пощастило, що вона має на що дивитися, — похмуро зауважила Фіона. — Джек та Г'юї відняли ляльку в бідолашної Меггі, та ще й розгледіти її як слід не встигла.

— Що ж, хлопці є хлопці. Вони дуже пошкодили ляльку?

— Та ні. Нічого такого, що не можна було б полагодити. Френк застукав їх на гарячому, то вони не встигли завдати непоправної шкоди.

— Френк? А що він тут робив? Він мав цілий день бути в кузні! Треба вчасно зробити Гантеру ворота.

— Він працював на кузні цілий день. А сюди навідався по якийсь інструмент, — швидко відказала Фіона, бо знала: Педрік був до Френка аж занадто немилостивий.

— Ой, татку! Френк — мій найкращий брат! Він урятував мою Агнесу від убивства, а після чаю приклеїть їй волосся.

— Це добре, — сонно мовив батько, відхилиючи голову на спинку, і заплющив очі.

Біля печі було жарко, але він, здавалося, цього не помічав; на лобі йому виступили блискучі краплини поту. Заклавши руки за голову, батько задрімав.

Саме від Педріка Клірі його дітям дісталось густе кучеряве волосся з рудуватими відтінками. Утім, ніхто з них не успадкував його яскраво-рудої чуприни. Він був невисокий чоловічок, немов зроблений зі сталевих стрижнів та пружин. Його ноги викривилися дугою через те, що все життя він провів верхи на конях, а руки видовжилися після довгорічної стрижки овець. Його груди та руки вкривав скуйовджений золотистий пух, і, якби Педрік був чорнявий, це здавалося б огидним. Зрештою, він мав яскраво-блакитні очі зі зморшками від постійного примружування — як у моряка, що йому доводиться безперервно вглядатися в далечінь; обличчя приємне, з веселою усмішкою, завдяки якій інші чоловіки з першого ж погляду відчували до нього симпатію; величний ніс — справжній римський ніс, який, вочевидь, дещо спантеличував його ірландських товаришів, але Ірландія завжди була країною невдах. Педрік і досі розмовляв швидко, з малозрозумілим ірландським акцентом графства Голвей, трохи шепелявив і промовляв у кінці слів «с» замість «т». Але двадцять років життя під екватором таки змінили його манеру говорити, і його мова дещо сповільнилася — як у старого годинника, що потребував, щоб його добряче завели. Педрік був щасливою людиною, бо примудрявся легше за інших зносити важке життя з його надсильною працею, і, хоча він був прихильником жорсткої дисципліни та мав важку руку, всі його нащадки, за винятком одного, обожнювали батька. Якщо бракувало хліба, він обходився без нього; якщо поставав вибір між купівлею нової одежі для нього або ж для когось із дітей, батько обходився без нової одежі. По-своєму, але це було набагато промовистішим виявом батьківської любові, аніж тисяча нічого не вартих поцілунків. Педрік був чоловіком запальної вдачі й колись навіть убив одного чоловіка. Але доля була на його боці: той чоловік був англійцем, а з гавані Дан-Лаогер саме вирушав із припливом корабель до Нової Зеландії.

Фіона підійшла до задніх дверей і гукнула:

— Чай!

Один за одним до кімнати повільно ввійшли хлопці, останнім зайшов Френк з оберемком дров і кинув їх до великого ящика біля печі. Педрік поставив Меггі на підлогу й пішов у протилежний кінець кухні до голови саморобного обіднього столу, хлопці повсідалися з боків, а Меггі видерлася на вершечок дерев'яного ящика, який батько поставив на стілець поруч себе.

Фіона розклала їжу по обідніх тарілках на кухонному столі швидше і вправніше за будь-яку офіціантку й рознесла їх по дві за раз усім присутнім: спочатку Педді, потім Френку й так далі аж до Меггі. Себе вона обслужила останньою.

— Тю-у-у! Знову тушковане м'ясо! — скривився Стюарт, беручи в руки ніж і виделку. — Мабуть, судилося мені все життя ним харчуватися!

— Їж і не тринди! — гаркнув на нього батько.

Великі тарілки були завалені їжею: на них щедрими порціями лежали варена картопля, тушкована ягнятина та зірвані того ж ранку на городі боби. Попри приглушені стогони та невдоволене бурчання, всі, зокрема і Стюарт, до блиску вичистили хлібом спорожнені тарілки, а потім підхарчилися бутербродами з маслом та варенням із місцевого агрусу. Фі присіла й похапцем поїла, потім швидко підвелася і знову поквапилася до кухонного столу, де розклала по великих супних тарілках купу бісквітів, просякнутих варенням і щедро политих солодким кремом. Фіона рознесла їх так само — по дві тарілки за кожну ходку — і нарешті сіла, полегшено зітхнувши: тепер вона зможе спокійно поїсти.

— Ой, ти диви! Пудинг із варенням! — вигукнула Меггі й потицяла в крем ложкою, аж поки протекло варення, утворивши рожеві смужки на жовтому тлі.

— Еге ж, моя маленька Меггі, сьогодні твій день народження, тому мама приготувала твій улюблений пудинг.

Цього разу ніхто не бурчав і не стогнав із досади; хоч який би був пудинг, а наминали його з великим ентузіазмом: у родині Клірі таки полюбляли солодке.

Та, попри чималу кількість крохмалистої їжі, ніхто в сім'ї не мав ані фунту зайвої ваги, бо кожна її дещиця витрачалася під час роботи або розваг. Овочі та фрукти споживалися за їхню корисність, але саме хліб, картопля, м'ясо та гарячі поживні пудинги запобігали фізичному виснаженню.

Фіона налила кожному по чашці чаю з гігантського чайника, але дітлахи з чоловіком іще з годину сиділи за столом — розмовляли, сьорбали чай або читали. Педді пихкав люлькою, встромивши носа в бібліотечну книгу, Фі постійно доливала чай, Боб також занурився в читання, а молодші діти ділилися планами на завтра. Парафіяльна

школа закрилася на довгі літні канікули, хлопці були тепер вільні, і їм не терпілося приступити до виконання призначених їм робіт по дому та городу. Боб мав підфарбувати дещо в будинку, на Джеку з Г'юї були дрова, надвірні господарські споруди та доїння, а Стюарт відповідав за овочі. Після шкільних мук це було для них заіграшки. Фіона мовчала, а Френк сидів, зморено опустивши плечі, й сьорбав чай чашку за чашкою. Час від часу Педді відривався від книги й додавав до списку ще якусь роботу.

Нарешті Фі поманила до себе Меггі, всадила її на стільчик і вправно заплела доньці волосся стрічечками тканини: час було вкладатися спати їй зі Стю та Г'юї; Джек та Боб умовили матір не вкладати їх і вийшли надвір погодувати собак. Френк поклав Агнесу на кухонний стіл і заходився клеїти їй волосся. Педрік потягнувся, згорнув книжку й поклав люльку до величезної райдужної мушлі, яка слугувала йому попільницею.

— Ну що, мати, піду спати.

— Добраніч, Педді.

Фі прибрала зі столу тарілки і зняла з гака на стіні великий емальований таз. Поставила на протилежний від Френка бік, взяла з печі масивний чавунний чайник і налила гарячої води; розвела окріп холодною водою і, поколотивши в тазу милом у маленькому дротяному кошику, помила й виполоскала тарілки, а потім посклала їх стосом біля таза.

Френк возився з лялькою, не піднімаючи голови, але, коли стос тарілок перетворився на чималеньку гору, мовчки підвівся, узяв рушник і почав їх витирати. Він рухався між кухонним столом та шафою для посуду з легкістю людини, що робила це не вперше. То була таємна й небезпечна гра, у яку вони грали з матір'ю, бо найсуворішим правилом у царстві Педді був чіткий розподіл повноважень. Домашню роботу мала виконувати жінка, і по-іншому їй бути не могло. Жоден чоловік у родині не мав права торкатися жіночої роботи. Однак щовечора, коли Педді йшов спати, Френк допомагав матері, а та навмисне відтягувала миття посуду до того моменту, поки почується стукіт капців, що їх Педді скинув на підлогу. Бо Педді, знявши їх, вже ніколи не повертався на кухню.

Фіона ніжно поглянула на Френка.

— Не знаю, що б я без тебе робила, синку. Але ти не мусиш допомагати мені. Бо до ранку не встигнеш відпочити.

— Та то нічого, мамо. Нічого зі мною не станеться, якщо я допоможу тобі витерти кілька тарілок. Я мушу хоч трохи полегшувати тобі життя.

— Це ж моя робота, Френку. І я не нарікаю.

— От якби ми несподівано розбагатіли й ти змогла б найняти служницю!

— Не вигадуй чого нема. — Мати витерла почервонілі руки рушником для посуду і, схрестивши їх на грудях, тихо зітхнула. Вона поглянула на сина трохи занепокоєно, бо відчула, що його невдоволення сильніше за звичне нарікання трудяги на свою гірку долю.

— Френку, не варто будувати грандіозні плани. Бо, окрім халепи, нічого з того не буде. Ми робочі люди, а це означає, що нам не судилося розбагатіти й найняти служницю. Задовольняйся тим, що маєш, будь тим, ким є. Коли ти таке кажеш, ти ображаєш татка, а він на це не заслуговує. Він не пиячить, не грає в карти і працює заради нас, як віл. Він ані копійки не залишає собі з зароблених грошей: все витрачається на нас із тобою.

Мускулісті плечі Френка роздратовано смикнулися, а смагляве обличчя посуворішало.

— А що поганого в тому, щоб хотіти від життя більше, ніж важкої й нудної праці? Хіба це погано, коли мені хочеться, щоб ти найняла служницю?

— Це погано тому, що так не буде! Ти ж знаєш, що ми не маємо грошей на твоє навчання в школі, а якщо ти не матимеш змоги ходити до школи, то ти станеш лише чорноробом і ніким іншим! Твоя вимова, твій одяг і твої руки свідчать, що ти заробляєш на життя важкою фізичною працею. Як каже татко, «людина з мозолястими руками — це чесна людина».

Френк стеновав плечима й більше нічого не сказав. Склавши вимиті тарілки, Фіона витягнула свій кошик для шиття та сіла в крісло Педді біля каміна, а Френк повернувся до лагодження ляльки.

— Бідолашна Мерті! — раптом вихопилося в нього.

— Що таке?

— Коли ці поганці знущалися з її ляльки, вона стояла поруч і плакала так, наче її світ розпався на шматки і вже не варто жити. — Він поглянув на ляльку з частково приклеєним волоссям. — Це ж треба було таке ім'я придумати — Агнеса! Звідки ж вона його взяла?

— Напевне, вона чула, як я розповідала про Агнесу Фортеск'ю-Сміт.

— Коли я відібрав у хлопців ляльку й віддав їй, вона зазирнула Агнесі в голову й мало не померла від страху. Щось у ляльчиних очах нажахало Меггі, але я точно не знаю що саме.

— Їй завжди ввижається те, чого нема.

— Шкода, що бракує грошей на школу. Дітлахи такі кмітливі.

— Ой, Френку! Якби побажання були кіньми, то жебраки їздили б верхи, — зморено зауважила мати. Тремтливою рукою Фіона потерла очі й глибоко встромила в'язальні спиці в клубок сірої вовни.

— Більше не можу. Я так утомилася, що погано бачу.

— Йди спати, мамо. Я задмухаю лампи.

— Після того як пошурую в каміні.

— Я сам. — Френк підвівся з-за стола й заховав красиву порцелянову ляльку на кухонному столі за формою для випічки тортів — подалі від гріха. Втім, він не надто переймався тим, що Джек та Г'юї знову спробують заволодіти Агнесою: вони боялися його помсти ще більше, аніж батькової, бо Френк мав дещо злостиву вдачу. У спілкуванні з матір'ю та сестрою це не виявлялося, а от молодші хлопці потерпали добряче.

З болем у серці Фіона дивилася на сина; було в ньому щось відчайдушне й несамовите, якийсь виразний неспокій, що провіщав лихо. От якби між ним та батьком була злагода! Але вони один одного терпіти не могли й без упину сперечалися. Може, Френк занадто турбувався про матір і співчував їй, а може, він таки був трохи матусиним синком. Якщо це так, то це її провина. Та, певно, у Френка добре й любляче серце, він хотів трохи полегшити їй життя. І вкотре вона спіймала себе на думці, що жде не діждеться, коли Меггі стане достатньо дорослою і зніме тягар із Френкових плечей.

Фіона взяла зі стола маленьку лампу, потім знову поставила її й підійшла до Френка, який закладав дрова в піч через широкі дверцята й возився з димовою заслінкою. На руках у нього помітно проступали вени, а долоні й пальці були такі брудні, що, здавалося, їх уже ніколи не відмити. Фіона сором'язливо простягнула руку

і прибрала пасмо волосся, що впало синові на очі, — то був максимум ніжності, на який вона була здатна.

— Спасибі тобі, Френку, і добраніч.

Тіні прожогом кинулися навтьоки від світла, що наближалось, — то Фіона з лампою в руках тихо пройшла у двері до передньої частини будинку.

Перша спальня належала Френку та Бобу; Фіона безшумно штовхнула двері, високо підняла лампу, і її світло хлинуло потоком на подвійне ліжко в кутку. Боб лежав на спині з відвислим роззявленим ротом і раз у раз звивався й посмикувався, мов пес. Фіона підійшла до ліжка й перевернула Боба на правий бік, щоб йому не наснився важкий кошмар, а потім трохи постояла, дивлячись на сина. Який же ж він схожий на Педді!

У сусідній кімнаті, міцно притулившись один до одного, немов пасма в заплетеній косі, спали Джек та Г'юї. От негідники! Постійно бешкетують, але немає в них зла. Фіона спробувала було розсунути братів по різні боки й хоч якось поправити зібгані ковдри та простирадла, та даремно: дві кучеряві руді голівки трималися купи. Тихо зітхнувши, Фіона облишила їх. Як Джек та Г'юї примудрялися виспатися під час такого «спанья», залишалось поза межами матиного розуміння, але, схоже, братам такий сон ішов на користь.

Кімната, де спали Меггі та Стюарт, була надто тьмяною та похмурою для маленьких дітлахів: із коричневим лінолеумом на підлозі та густо-коричневими стінами без жодної картини чи малюнка. Втім, вона була такою самою, як і решта спалень.

Стюарт спав на животі, з-під ковдр його майже не було видно, тільки вкрита нічною сорочкою сідниця стирчала в тому місці, де мала бути його голова, а головою малий притиснувся до колін. Фіона вкотре здивувалася, як йому вдається не задихнутися, обережно просунула руку під простирадло — і заціпеніла: знову напудив! Що ж, доведеться чекати до ранку, коли й подушка буде мокра. Стю завжди так робив, а потім перевертався — і знову пудив. Утім, усього один сцикун з п'яти хлопців — це не так уже й погано.

Меггі, смокчучи великий палець, скрутилась маленьким калачиком, а волосся, закріплене ганчірочками, розсипалося довкола її голови. Єдина дівчина в сім'ї. Удостоївши доньку лише побіжним поглядом, Фі вийшла з кімнати: у Меггі не було нічого загадкового, бо вона була

жіночої статі. Мати знала, якою буде її доля, і не відчувала до неї ані заздрощів, ані жалю. З хлопцями було інакше: вони дивовижні, чоловіки, що якимсь чудесним алхімічним чином матеріалізувалися з її жіночого тіла. Звісно, без їхньої допомоги важко було поратися в хаті, але воно того варте. З усіх однолітків сини Педді найбільше були схожі на свого батька. Коли чоловік породжує синів, то він справжній мужчина.

Фіона нечутно причинила двері своєї спальні й поставила лампу на комод. Занімілими пальцями розстебнула вона численні гудзики від закритого коміра сукні до стегон, а потім стягнула її з рук. Знявши бретельки ліфчика й міцно притискаючи його до грудей, вона натягнула, звиваючись, нічну фланелеву сорочку. І тільки коли її тіло було пристойно прикрите, Фіона зняла з себе підштаники та неміцно затягнутий корсет. Розсипалося по плечах золотисте волосся, зав'язане вдень тугим вузлом, а шпильки опинилися в морській мушлі на комоді. Але навіть волосся, хоч яке прекрасне воно було — густе, блискуче та пряме, — свобода не дозволялася: Фіона підняла лікті над головою й почала швидко заплітати його в косу. А потім вона обернулася й, мимоволі затамувавши дух, зиркнула на ліжко. Педді спав, і вона рвучко видихнула з полегшенням. І не тому, що їй не подобалося, коли чоловік перебував у відповідному настрої, бо Педді був сором'язливим, ніжним і вмілим коханцем. Поки Меггі не подорослішає на два-три роки, ростити ще одну дитину буде дуже важко.

2

По неділях, коли Клірі ходили до церкви, Метті залишалася вдома з одним із старших хлопців; їй нетерпеливлося подорослішати, щоб теж відвідувати службу. Педрік Клірі дотримувався тієї думки, що малим дітям не місце в будь-якому іншому домі, окрім власного, і це поширювалося й на молитовний дім. Лише тоді, коли Метті піде до школи й навчиться подовгу сидіти непорушно, її можна буде пускати до церкви. Але до того — у жодному разі. І щонеділі вона, одинока, стояла біля ялівцевого куща збоку від парадних воріт і дивилася, як уся родина набивалася у старий тарантас, а один із братів, котрому довірили доглядати за нею, вдавав, що то є велика радість — уникнути відвідин служби. Єдиним із Клірі, кому подобалося відокремлюватися від решти, був Френк.

Релігія була невіддільною частиною життя Педді. На його шлюб із Фіоною католицький священник погодився вкрай неохоче, бо вона була парафіянкою англіканської церкви. І хоча Фі й відмовилася від своєї віри заради Педді, його віру приймати вона не стала. Важко сказати чому, хоча одна причина була очевидною: Армстронґи походили з древнього роду першопрохідців, щирих англіканців, а Педді був іммігрантом без шеляга в кишені, до того ж ірландцем. Армстронґи з'явилися в Новій Зеландії ще до прибуття перших «офіційних» поселенців, а це було своєрідним паспортом, що засвідчував належність до колоніальної аристократії. Армстронґи про Фіону сказали лиш одне: її шлюб із Педріком був мезальянсом.

Родерік Армстронґ заснував новозеландський клан у дуже цікавий спосіб. Усе почалося з події, яка справила величезний вплив на Англію вісімнадцятого сторіччя, — з Війни за незалежність в Америці. До 1776 року щорічно понад тисячу дрібних порушників відправляли морем до Вірджинії та Північної й Південної Кароліни, продаючи їх там у кабалу, не кращу за рабство. Тогочасне британське правосуддя було немилосердним та безжальним: убивство, підпал, загадковий злочин під назвою «видавати себе за циганів», а також крадіжка на суму понад шилінг каралися шибеницею. Скоєння ж дрібного злочину тягло за собою заслання порушника до Америки на термін, що визначався тривалістю решти його життя.

Та 1776 року Америку «закрили», й Англія опинилася в ситуації, коли кількість засуджених швидко зростала, а подіти їх було нікуди. В'язниці були забиті щертъ, тому надлишок в'язнів розміщували в трюмах старих кораблів, що стояли на якорі в гирлах річок. Щось треба було робити, і вихід знайшли. З величезною неохотою (бо це означало витрату кількох тисяч фунтів) капітану Артуру Філіпу наказали плисти до Великої південної землі. Це сталося 1787 року. Його флот з одинадцяти кораблів перевозив понад тисячу каторжників, а також матросів, морських офіцерів і загін морських піхотинців. Та це не була славетна одисея в пошуках свободи. Спливло вісім місяців, і наприкінці січня 1788 року флот прибув до бухти Ботані-бей. Його божевільна величність король Георг Третій знайшов нове звалище для своїх каторжан — колонію Новий Південний Уельс.

1801 року Родеріка Армстронга, якому виповнилося лише двадцять один, засудили до довічного заслання на каторгу. Наступні покоління Армстронгів наполягали, що він походив із дворянської родини з графства Сомерсет, яка розорилася через американську революцію, і що жодного злочину Родерік не скоював. Утім, ніхто з нащадків не виказав особливого ентузіазму, щоб скласти славетний родовід їхнього предка; вони купалися в променях його слави і трохи фантазували.

Та хоч якими були походження та статус Родеріка Армстронга в англійському суспільстві — він був чоловіком запальної вдачі. Впродовж восьми місяців невимовно жахливої подорожі до Нового Південного Уельсу він зарекомендував себе впертим і непоступливим каторжанином і своїм небажанням помирати заслужив повагу до себе з боку корабельного начальства. По прибутті до Сіднея 1803 року Родерік став більш непокірливим, і його вислали кораблем на острів Норфолк до в'язниці для невинуватих. Ніщо не могло змінити його поведінку: його морили голодом; його кидали до камери настільки тісної, що там не можна ані сісти, ані лягти; його били батогами, перетворюючи на криваве м'ясо; його приковували ланцюгами до скелі в морі й чекали, поки він почне захлинатися. А він сміявся зі своїх мучителів — скелет у рваному ганчір'ї, без жодного зуба в роті й без жодного живого місця на шкірі, живлений зсередини вогнем злості та гордині, який, здавалося, ніщо не могло загасити. На початку кожного дня Родерік зусиллям волі налаштовував себе вижити,

а наприкінці кожного дня він тріумфально всміхався, виявивши, що він не помер і досі живий.

1810 року його перевели на Землю Ван-Дімена в групу каторжників, скутих одним ланцюгом, які мали вирубувати дорогу в твердучому пісковнику за містом Хобарт. За першої ж нагоди він пробив кайлом груди поліціянту, що командував їхньою експедицією; з десятьма іншими каторжниками жорстоко вбив ще п'ятьох поліціантів: потроху, дюйм за дюймом, вони зрізали з них плоть, аж поки ті не померли в муках, волаючи від жахливого болю. І каторжники, і їхні охоронці були тваринами, примітивними істотами, чиї емоції відмерли й дегенерували до рівня емоцій недолюдків. Для Родеріка Армстронґа втекти з неволі, залишивши своїх мучителів неушкодженими або вбивши їх швидко, без мук, було те саме, що змиритися зі статусом каторжанина.

Харчуючись ромом, хлібом та в'яленим м'ясом, забраними в убитих поліціантів, одинадцятьоро втікачів пробралися в собачий холод крізь дощовий ліс. Здолавши багато миль, вони вийшли до китобійні міста Хобарт, де викрали баркас і вирушили через Тасманське море без харчів, води та вітрил. Коли баркас викинуло на безлюдний західний берег новозеландського Південного острова, Родерік Армстронґ та ще двоє чоловіків були й досі живі. Він ніколи не розповідав про ту неймовірну подорож, але ходили чутки, що ті троє вижили, бо вбивали та їли своїх слабших супутників.

Минуло дев'ять років відтоді, як Родеріка вислали з Англії. Він був іще молодим чоловіком, але скидався на шістдесятилітнього діда. Коли ж 1840 року до Нової Зеландії прибули перші офіційно дозволені поселенці, він уже відкусив собі чималий шмат землі в багатому кентерберійському районі Південного острова, «одружився» з маорійкою й обзавівся виводком із тринадцяти гарненьких напівполінезійських дитинчат. На 1860 рік Армстронґи були представниками колоніальної аристократії; вони посилали нащадків чоловічої статі навчатися до Англії, а винахідливою хитрістю та пожадливістю цілковито й неспростовно довели, що вони й справді є нащадками того визначного й страхітливого чоловіка. Онук Родеріка, Джеймс, 1880 року породив Фіону, єдину доньку серед своїх дітей, а їх було в нього аж п'ятнадцятьоро.

Якщо Фіона й сумувала за більш аскетичними протестантськими обрядами свого дитинства, то ніколи про це не казала. Вона толерантно ставилася до релігійних переконань Педді й відвідувала разом із ним службу, піклуючись про те, щоб її діти молилися лише католицькому Богу. Утім, через те що вона сама так і не стала католичкою, декотрих дрібних деталей бракувало: подячної молитви перед їжею, молитви на ніч чи щоденних виявів благочестя.

Меггі ніколи не бувала від дому далі за кузню та сарай, окрім єдиної подорожі до Вахіне півтора року тому. Уранці того дня, коли вона вперше мала піти до школи, мала так розхвилюватися, що виблювала свій сніданок, і її швидко віднесли до спальні, щоб помити й перевдягнути. Новий гарненький темно-синій костюмчик із великим матроським комірцем з неї зняли, а натомість вдягнули жахливу коричневу сукню з напіввовняної матерії, що застібалася під саму шию, від чого Меггі здавалося, що вона її душить.

— І заради Бога, Меггі, наступного разу, коли почуватимешся зле, неодмінно скажи мені! Не сиди й не жди, поки буде запізно й мені доведеться прибирати після тебе місиво і прати твої речі! А тепер поквапся, бо, якщо ти спізнишся на дзвінок, сестра Аґата неодмінно відшмагає тебе різкою. Поводься як слід і поважай своїх братів.

Коли Фіона нарешті випхала Меггі за двері зі старим потертим ранцем, у якому лежали бутерброди на обід, Боб, Джек, Г'юї та Стю нетерпляче підстрибували біля парадних воріт.

— Мерщій, Меггі, бо спізнаємося! — гукнув Боб і рушив у путь.

Меггі побігла наздоганяти братів, бо їхні силуети вже розпливалися вдалині.

Було по сьомій ранку, і лагідне осіннє сонце, що кілька годин тому піднялося над обрієм, встигло висушити росу на траві; лишилася тільки там, де була глибока тінь.

Дорога до Вахіне — колія, вибита в ґрунті колесами возів і тарантасів, — дві яскраво-червоні стрічки, розділені широкою смугою яскраво-зеленої трави. По обидва боки колії рясніли білі лілії та помаранчеві настурції, а охайні дерев'яні паркани охороняли сусідню маєтність від зловмисників.

Боб завжди ходив до школи попід парканами, що тягнулися праворуч від дороги, несучи свій шкіряний ранець на голові замість як треба — на спині. Паркани ліворуч належали Джеку, а сама дорога

лишалася трьом наймолодшим Клірі. На вершечку високого крутого пагорба, на який вони видряпалися з темної впадини, дорога на Робертсон зливалася з дорогою на Вахіне; тут діти трохи перепочили, засапано хекаючи, — п'ять рудих гало на тлі неба з ріденькими хмаринками, схожими на овечій пух. Перед ними розлягалася найкраща частина шляху — униз по схилу. Узявшись за руки, дітлахи галопом помчали порослим травною узбіччям, аж поки воно не зникло в густому сплетінні квітів понад парканом маєтності пана Чепмена. Дітвора страшенно жалкувала, що не має часу прослизнути попід парканом і покотитися далі вниз, немов округлі валуни.

Від домівки Клірі до Вахіне було п'ять миль, і, коли Меггі побачила вдалині телеграфні стовпи, її ноги вже тремтіли від втоми, а шкарпетки посповзали. Нашорошивши вуха на шкільний дзвінок, що мав невдовзі пролунати, Боб нетерпляче зиркнув на сестру, що пленталася позаду, час від часу скрушно ойкаючи та підсмикуючи підштаники. Її обличчя розпашілося, порожевіло й раптом незвично зблідло. Боб досадливо зітхнув, передав свій ранець Джеку й обтер спітнілі долоні об штанці.

— Йди-но сюди, Меггі, я понесу тебе решту шляху на спині, — суворо наказав він, люто зиркнувши на братів, щоб ті, бува, не подумали, що він виявляє надмірну поблажливість.

Меггі видряпалася Бобу на спину достатньо високо, щоб обхопити його ногами за талію, і вдячно схилила голівку на його кістляве плече. Тепер вона могла спокійно і з певним комфортом роздивлятися Вахіне.

Втім, там майже нічого було роздивлятися. Трохи більше за велике село, містечко Вахіне розкинулося обабіч гудронної дороги. Найбільшою спорудою був місцевий двоповерховий готель із навісом, що захищав від сонця тротуар, а палі, на яких цей навіс тримався, стирчали вздовж водостічної канави. Другим за розміром будинком був універмаг, що теж міг похвалитися навісом, а під його вікнами стояли дві довгі дерев'яні лави для перепочинку перехожих. Перед Масонською залою височів флагшток, де на потужному ранковому бризі майорів Юніон Джек². Містечко ще не мало автосервісу, бо саморухомих екіпажів тут було кілька штук, але біля Масонської зали розташовувалася кузня, а за нею стайня, де поруч із годівницею для коней гордо стирчала бензоколонка. Єдиною спорудою в усьому поселенні, яка впадала в око, був чудернацький яскраво-блакитний

будинок, якийсь неанглійський, бо решта будівель були розсудливо пофарбовані в практичний коричневий колір. Середня школа та англіканська церква стояли одна біля одної, напроти церкви Пресвятого Серця та парафіяльної школи.

Коли Клірі поспішали повз універмаг, вдарили дзвони католицької церкви, а за ними почувся басовитий гул великого дзвона, поставленого на підпорках перед фронтоном середньої школи. Боб побіг підтюпцем, і вони влетіли на вкрите гравієм подвір'я саме тоді, коли близько п'ятдесяти дітей шикувалися перед крихітною черницею. Вербова різка в її руках була показнішою за сестрин зріст. Боб, який і без слів усе зрозумів, підвів свою рідню до одного краю шеренги школярів, зупинився на деякій відстані й утупився немиготливим поглядом у палицю.

Жіночий монастир Пресвятого Серця мав два поверхи, але це було видно не одразу, бо розташовувався він за високим парканом далеченько від дороги. Троє черниць ордену Сестер-жалібниць мешкали на другому поверсі разом із четвертою черницею, яку ніхто не бачив, але знали, що вона працювала там економкою; внизу були три великі кімнати, де й проводилися шкільні заняття. Будівлю по периметру оточувала широка тіниста веранда, де в дощові дні дітям дозволялося благочинно сидіти під час ігрових та обідніх перерв і куди в сонячні дні не дозволялося й ногою ступити. Кілька фігових дерев затінювали частину великого двору, а за школою положистий схил виходив на поросле травою коло, яке гучно охрестили «майданчиком для гри в крикет», бо там часто грали саме в цю гру.

Ігноруючи приглушене хихотіння, що чулося з шеренг школярів, Боб із братами завмерли, виструнчившись, поки учні маршували до школи під звуки церковного гімну «Віра наших батьків», що їх видобувала зі шкільного піаніно сестра Катерина. І лише коли останній школяр зник у приміщенні школи, сестра Аґата змінила позу. Поважно шерехтячи по гравію саржевими спідницями, вона пішла туди, де на неї чекали Клірі.

Меггі досі ніколи не бачила черниці й тепер ошелешено витріщилася на неї, роззявивши рота. А вигляд у черниці й справді був украй незвичний: три клаптика живої плоті — обличчя сестри Аґати і її руки. Решта — накрохмалені сліпучо-білі апостольник та нагрудник, товста мотузка з чотками на залізному кільці, що з'єднувало кінці широкого

шкіряного пояса на дебелинському стані сестри Агати. Її шкіра була незмінно червоною від надміру власної чистоти та тиску гострих, як ножі, країв апостольника, що обрамляв її голову спереду, утворюючи те, що важко було назвати «лицем», бо надто відокремленим здавалося воно від решти тіла. По всьому її підборіддю, яке нагрудник безжально передавив навпіл, стирчали волосинки. Губ черниці майже не було видно, бо вона суворо стиснула їх тонкою ниткою, зосередившись на роздумах про свою тяжку просвітницьку місію в цій глухій глушині Британської імперії з перекрученими догори ногами порами року, хоча майже пів сторіччя тому вона присяглася бути Христовою нареченою в затишному монастирі в Кілларні³. Окуляри у сталевій оправі безжально вчепилися їй у носа й утворили на ньому дві невеличкі яскраво-червоні мітки, а крізь скло видніли підозріло примружені очі, блідо-блакитні й злі.

— І чому ж ви спізналися, Роберте Клірі? — гаркнула сестра Агата; її ірландський акцент як за водою пішов.

— Вибачте, сестро, — дерев'яним тоном відповів Боб, і досі не зводячи блакитно-зелених очей із тремтливого кінчика палиці, якою черниця помахувала туди-сюди.

— Чому ви спізналися? — повторила сестра.

— Вибачте, сестро.

— Сьогодні перший ранок нового навчального року, Роберте Клірі, й мені думається, що принаймні цього разу ви могли б, перемігши самого себе, прийти вчасно.

Меггі затремтіла, але опанувала себе й набралася мужності говорити.

— Ой, сестро, вибачте, це була моя провина! — пискнула вона.

Блідо-блакитні очі перемістилися з Боба на Меггі й, здавалося, пронизали її наскрізь і зазирали в самісіньку глибину її душі. А Меггі стояла, витріщившись на черницю безневинно-щиро, і не усвідомлювала, що порушила перше правило поведінки в смертельному двобої між учителями та учнями, що тривав із незапам'ятних часів: мовчи, доки тебе не спитають.

Боб швидко хвицнув її ногою по нозі, й дівчинка ошелешено поглянула на брата.

— А чому це була ваша провина? — спитала черниця холодним та зловісним тоном, який Меггі ще ніколи не доводилося чути.

— Ну, за столом я виблювала, і все протекло мені на підштаники, тому мамі довелося мити мене й перевдягати, тому ми всі й спізналися, — безхитрісно пояснила Меггі.

Обличчя сестри Агати не змінило виразу, але її рот стиснувся тугою пружиною, а кінчик палиці опустився на пару дюймів.

— А це хто така? — різко спитала вона Боба, так, наче предметом її цікавості був недосліджений і вкрай небезпечний вид комах.

— Не гнівайтесь, сестро, це моя сестра Меган.

— Тоді, Роберте, вам доведеться пояснити їй, що є певні речі, про які серед нас не говорять, якщо ми є істинними панамі та панянками. За жодних обставин не згадуємо ми назву того чи іншого предмета нашої спідньої білизни, про що діти з пристойних родин знають змалечку. Виставте руки, усі без винятку.

— Але ж, сестро, то була моя провина! — верескнула Меггі, простягаючи руки долонями догори, бо вже сотні разів бачила, як брати мовчки робили цей жест удома.

— Мовчати! — прошипіла сестра Агата. — Мені байдуже, хто з вас відповідальний. Ви спізналися всі, тому я мушу покарати вас усіх. Шість ударів, — виголосила вона вирок монотонним голосом, у якому чулося задоволення.

Меггі перелякано витріщилася на руки Боба: довга палиця зі свистом опустилася, так швидко, що дівчинка ледь встигла її побачити, і з хрусом ударила по центру братової долоні, де плоть була м'яка та ніжна. На шкірі відразу ж вискочив червоно-синій набряк; наступний удар прийшовся по з'єднанню пальців та долоні — ще вразливішому місцю, а останній — по кінчиках пальців, які мозок людини наділив найбільшою після губ чутливістю. Сестра Агата цілилася бездоганно влучно. Наступні три удари впали на другу Бобову руку, а потім черниця перевела увагу на Джека, який стояв наступним у шерензі. Боб пополотнів, але жодного разу не скрикнув і не поворухнувся, так само поводитися і його брати, коли підійшла їхня черга; навіть тихий тендітний Стю і той тримався гідно.

Меггі простежила очима за злетом палиці й мимовільно заплющила їх, щоб не бачити, як та опуститься. Однак біль, наче вибух, спопеляв та розривав її плоть, він проникнув аж до кісток. Не встигли кольки від болю розійтися передпліччям, як упав другий удар, і поки завданий ним біль добігав плеча, третій удар по кінчиках пальців проскреготів

тим самим шляхом і, здавалося, обпік серце. Меггі впилася зубами в нижню губу і зціпила зуби, надто присоромлена й надто горда, щоб плакати, надто зла й обурена несправедливістю, щоб насмілитися розплющити очі й поглянути на черницю; урок був швидко засвоєний, хоча суть його виявилася зовсім відмінною від того, чого намагалася навчити її сестра Агата.

Біль у руках ущух лише під обід. Ранок Меггі провела в тумані страху та спантеличення, не розуміючи нічого з того, що робилося чи ввижалося. Коли її заштовхали за двомісну парту в тильній частині класу для наймолодших школярів, вона навіть не помітила, з ким сиділа поруч. Це їй вдалося аж після злиденного обіду, який дівчинка провела, скоцюрбившись за Бобом та Джеком у віддаленому куточку майданчика для гри. І тільки суворий наказ Боба змусив Меггі з'їсти приготовані Фіоною бутерброди з агрусовим варенням.

Коли дзвінок покликав школярів на післяобідні заняття й Меггі знайшла собі місце в шерензі, в очах нарешті розвиднілося й мала почала помічати те, що відбувалося довкола. Ганьба від побиття палицею досі відчувалася доволі гостро, але вона високо тримала голову, вдаючи, що не помічає легеньких поштовхів та глузливих перешіптувань дівчаток.

Сестра Агата стовбичила попереду з палицею в руках; сестра Деклан походжала, як пантера, позаду шеренг; сестра Катерина всілася за піаніно, що стояло біля дверей класу для наймолодших школярів і вигравала «Вперед, Христове воїнство», навмисне наголошуючи на розмірі дві чверті. Взагалі-то це був протестантський гімн, але війна зробила його міжконфесійним. «Ці любі діти маршують під нього, немов крихітні солдатики», — гордо подумала сестра Катерина.

З трьох черниць сестра Деклан була копією сестри Агати, тільки на п'ятнадцять років молодшою, а в сестрі Катерині й досі вгадувалося щось віддалено людське. Їй було лише тридцять із гаком; авжеж, вона була ірландкою, і її палке завзяття ще не зійшло нанівець. Їй і досі подобалося вчити дітей, вона й досі бачила Безсмертний образ Христа в цих маленьких личках, обернених до неї з почуттям любові та обожнення. Але вона вчила старших школярів, яких сестра Агата вважала достатньо заляканими й забитими, щоб слухатися молоду добросердну черницю. Сама ж сестра Агата взяла собі наймолодших

дітлахів, щоб ліпити серця й душі з незрілої глини, а середні класи залишила сестрі Деклан.

Надійно заховавшись на останньому ряді парт, Меггі насмілилася поглянути вбік на маленьку дівчинку, що сиділа поруч. Її переляканий погляд наштовхнувся на щербату усмішку та величезні чорні очі, що витріщалися на неї зі смаглявого, трохи лискучого обличчя. Вона вразила уяву Меггі, звиклої до світлої шкіри, світлого волосся та ластовиння, бо навіть Френк із його темними очима та волоссям мав чисту білу шкіру. Тож Меггі швидко дійшла висновку, що її сусідка за партою — найпрекрасніше з усіх бачених нею створінь.

— Як тебе звуть? — промимрила смаглява красуня кутиком рота, гризучи кінчик олівця і спльовуючи розжовані крихти в порожню дірку для чорнильниці.

— Меггі Клірі, — прошепотіла вона у відповідь.

— Гей ви там! — долетів із передньої частини класу різкий сухий голос.

Меггі підскочила і спантеличено озирнулася. Почувся тихий стукіт — то двадцятєро дітлахів разом поклали олівці; потім приглушено зашерехтіли безцінні аркуші паперу — то їх відсунули вбік так, щоб можна було тишком обпертися ліктями об парти і злегка, майже непомітно, обернутися назад. З похололим серцем Меггі збагнула, що всі учні витріщаються на неї, а проходом до її парти наближається сестра Аґата. Меггі охопив такий сильний страх, що вона відчайдушно кинулася б навтьоки, якби було куди бігти. Та позаду неї була перегородка, що відділяла середній клас від початкового, з обох боків напосідали парти, а спереду грізно насувалася сестра Аґата. Здавалося, очі Меггі, розширившись від страху, заповнили собою все її перелякано-зіщулене личко, а руки то стискали, то розтискали край парти.

— Ви щось сказали, Меган Клірі.

— Так, сестро.

— І що ж ви сказали?

— Своє ім'я, сестро.

— Своє ім'я?! — Сестра Аґата пирхнула й озирнулася, перебігаючи очима по решті дітей, немов ті, поза сумнівом, мали відчутти не менше презирство. — Діти! Нам неймовірно пощастило! У нашій школі з'явилася ще одна Клірі, і їй кортить повідомити нам своє ім'я! Так,

щоб усі чули! — Сестра Агата обернулася до Меггі. — Встати, бо я звертаюся до вас, нетямуща маленька дикунко! І простягніть, будь ласка, свої руки.

Долаючи страх, Меггі підвелася з сидіння, і її довгі кучері гойднулися до обличчя і знову відскочили назад, мов пружинки. Зціпивши пальці, вона крутила і стискала їх у безнадійному відчаї. Але сестра Агата навіть не поворухнулася, тільки чекала, чекала й чекала.

...Потім якимось незбагненим чином Меггі все ж змусила власні руки піднятися й випростатися, та, коли впала палиця, вона, охнувши від страху, знову їх відсмикнула. Сестра Агата вчепилася у вузлик волосся на маківці Меггі й сіпонула її так, що обличчя дівчинки опинилося за кілька дюймів від отих страшних окулярів.

— Виставте вперед свої руки, Меган Клірі, — мовила сестра Агата ввічливо, холодним невблаганним тоном.

Меггі розтулила рота — і заблювала сестрі Агаті увесь одяг спереду. Діти охнули й заціпеніли од страху, а сестра Агата з почервонілим, як буряк, обличчям, отетеріло завмерла, витріщившись на огидне блювотиння, що капало на підлогу зі складок її чорного плаття. І полетіла вниз палиця, лупцюючи Меггі де тільки можна, а та, скинувши догори руки й намагаючись захиститися від ударів в обличчя й голову, відступила, зіщулившись, у куток, не перестаючи блювати. Коли рука сестри Агати втомилася махати палицею, черниця вказала на двері.

— Геть додому, ви, непокірлива обивателько! — кинула вона і, різко крутнувшись на п'ятах, пішла через клас до кімнати сестри Деклан. Переляканий погляд Меггі розшукав Стюарта, і той кивнув, мовляв, роби, як кажуть. Братові лагідні блакитно-зелені очі повнилися жалем та співчуттям. Витерши рота хустинкою, вона видибала крізь двері на ігровий майданчик. До кінця занять було ще дві години, і Меггі збайдужіло попленталася вулицею, знаючи, що брати ніяк не зможуть піти разом із нею, але вона була надто переляканою, щоб десь зупинитися і на них почекати. Дівчинці довелось іти додому самій і самій в усьому зізнатися матері.

Погойдуючись від натуги, Фіона вийшла з повним кошиком білизни з чорного ходу й мало не впала: на верхній сходинці веранди сиділа Меггі, опустивши голову; кінці її гарненьких яскраво-рудих кучерів злиплися, а сукенка спереду була вимазана. Поставивши на сходи

немилосердно важкий кошик, Фіона зітхнула й відкинула з обличчя неслухняне пасмо волосся.

— Ну, і що ж трапилось? — стомлено спитала вона.

— Я заблювала сестру Агату.

— О Господи! — вжахнулася Фі, взявши руки в боки.

— А та мене палицею побила, — прошепотіла Меггі зі сльозами, що застигли, непроліті, в її очах.

— От халепа так халепа... — Фіона підняла кошик і, гойднувшись під його вагою, насилу втримала рівновагу. — Меггі, їй-богу, я не знаю, що з тобою робити. Доведеться почекати, доки повернеться татко. — І вона рушила через двір до мотузки, наполовину завішаної білизною, що гойдалася на вітрі.

Зморено потерши руками обличчя, Меггі якусь мить невідривно дивилася на матір, а потім підвелася й пішла стежиною до кузні.

Коли Меггі з'явилася на порозі, Френк саме скінчив підковувати гніду кобилу пана Робертсона й відводив її до стійла. Він обернувся, побачив сестру — і його захопили спогади про власні поневіряння в школі. Меггі була така маленька, така по-дитячому пухкенька, невинна й миленька. Але світло в її очах жорстоко й нещадно загасили; в них з'явився такий вираз, що Френку нестримно захотілося вбити сестру Агату. Так, убити, насправді вбити, задушити, стиснувши руками оте огидне подвійне підборіддя... Кинувши інструменти і скинувши фартуха, Френк поквапом підійшов до сестри.

— Що сталося, крихітко? — спитав він і нахилився до неї так, що його обличчя опинилося напроти обличчя Меггі. Від неї жахливо смерділо блювотиною, але Френк придушив у собі мимовільне бажання відвернутися.

— Ой, Фр-Фр-Френку! — заскиглила мала. Її личко зморщилося, а з очей нарешті хлинули сльози — немов греблю прорвало. Вона обхопила його руками за шию, міцно притиснулася й заплакала отим химерним беззвучним плачем, яким плакала вся дітвора Клірі, вже вийшовши з раннього дитинства. Моторошно було чути той плач, і не могли його заспокоїти й угамувати ані поцілунки, ані лагідні слова.

Коли Меггі нарешті заспокоїлася, Френк узяв її на руки і відніс на копицю солодко-пахучого сіна біля кобили пана Робертсона. Вони сіли поруч, на мить забувши про все довкола, немов нічого більше й не існувало, і дивилися, як коняка злегка торкається губами краю їхнього

ridmi
ТВІЙ УЛЮБЛЕНИЙ КНИЖКОВИЙ

КУПИТИ